

Monumentnummer*: 527069

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 19 juli 2004
Kadaster deel/nr 82950/126

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*			
Ede		Ede		Gelderland			
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Sterkerij	125			6717 XR	Ede		
Sterkerij	133			6717 XR	Ede		
Sterkerij	135			6717 XR	Ede		
Sterkerij	137			6717 XR	Ede		
Sterkerij	131			6717 XR	Ede		
Sterkerij	129			6717 XR	Ede		
Sterkerij	125 Z	Z		6717 XR	Ede		
Sterkerij	139			6717 XR	Ede		
Sterkerij	127			6717 XR	Ede		
Sterkerij	141			6717 XR	Ede		

Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel
Ede	C			5976
Ede	C			5977

Omschrijving**

Omschrijving onderdeel 7: GEBOUW GENEESKUNDIGE DIENST.

Inleiding

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Op het binnenplantsoen van de westvleugel ligt het voormalige gebouw van de geneeskundige dienst met memorieplaat (EERSTE-HULPPOST, aangeduid onder nummer 7 op bijbehorende kaart), dat op 28 september 1948 officieel in gebruik werd genomen als opvolger van een in de oorlog platgebombardeerde oude verbandkamer. Het gebouw is geheel naar de wensen van bedrijfsarts dr. Th. Heimans opgezet en werd ontworpen door de architecten D. Masselink en E.J. van 't Eind van het Bouwkundig Plannenbureau A.K.U.. Het vertoont o.a. in de manier waarop de bouwmassa's zijn gerangschikt, de toepassing van moderne materialen en constructies voor een optimale licht- en luchttoetreding en de evenwichtige, alzijdige gevelbehandeling stijlinvloeden vanuit het Nieuwe Bouwen. De bouwkosten werden geraamd op 65.000,- gulden. Tegen de oostgevel bevindt zich een GEDENKTEKEN ter nagedachtenis aan in de oorlog omgekomen medewerkers. In het kader van de "bedrijfszelfbescherming" werd in 1957 aan de achterzijde in overeenkomende stijl een portaal aangebouwd dat toegang verschaft tot een enorme ondergrondse, tussen de geneeskundige dienst en westvleugel gesitueerde, atoomschuilkelder.

Vooraf in de eerste jaren was een aantal chemische processen nieuw en had men in Nederland nog niet zo veel ervaring met de effecten op de gezondheid. De spinners hadden bijvoorbeeld last van de ogen. De plaatselijk zeer bekende dokter Heimans, die op enkele honderden meters afstand een praktijk aan huis hield (villa Oase), trad op 1 februari 1925 in dienst als bedrijfsarts van de Enka. Bedrijfsartsen waren er in die tijd in Nederland eigenlijk niet; slechts een enkel groot bedrijf, zoals Hoogovens in IJmuiden, kende een eigen medische dienst met vaste arts. Al vrij snel had hij, mede steunend op de ervaringen van het Enka-bedrijf uit Arnhem, in de beginjaren een model medische dienst opgezet met een voor die tijd zeer vernieuwende verbandkamer, onderzoekskamer, spreek- en wachtkamer. Ook de organisatie rond het spreekuur, ziekencontrole en keuringen werd door hem geregeld en hij was initiatiefnemer van de brand- en reddingsbrigade. Toen zijn eerste medische locatie in de oorlogsjaren werd platgebombardeerd, mocht hij na de oorlog naar eigen inzicht een nieuw gebouw neerzetten dat voor die tijd zeer modern en praktisch werd ingericht. Heimans verzorgde er o.a. EHBO-lessen aan medewerkers. Het ziekteverzuim lag indertijd op gemiddeld 3%.

Omschrijving

Het vrijstaande, overwegend bakstenen gebouw beslaat een onregelmatige, samengestelde plattegrond en is opgebouwd uit een asymmetrisch cluster van eenlaagse, in hoogte subtiel gevarieerde, voornamelijk blokvormige bouwvolumes onder platte daken met consequent doorgevoerd ruim overstek. De spil van deze horizontaal gerichte volumes wordt gevormd door een rank, hoger oprijzend (8,20 m.) bakstenen ontluchtingskanaal met lamellen dat het gebouw verticaal accentueert. Blikvangers vormen de in afwijking hiervan afgeronde gevel van de hal in het zuidoosten en het drizijdige portaal in het noordoosten, die de twee hoofdtoegangen tot het gebouw herbergen en voorzien zijn van volledig glazen puien. De noordoostelijke pui, in de oksel van twee volumes, verheft zich op een drizijdig betonnen stoepje van oorspronkelijk twee treden (onderste thans verwijderd) en onder een dito dakoverstek. De zuidoostelijke hal heeft een afgeronde hoek, opgetrokken uit betonnen staanders, die het halfronde dak met breed overstek dragen, waartussen ijzeren roedenramen zijn aangebracht. Rondom gemetselde bakstenen bloemenbak. Op de kop het entreeportaal met tweetredig stoepje. Voor de bakstenen volumes is gebruik gemaakt van porisobaksteen, gemetseld in Vlaams verband met licht teruggelegen voeg. Bijzondere dakopbouw met een combinatie van gewapend beton voor de dakvloeren en geschokt beton voor de (oorspronkelijk wit geschilderde) gevelafdekbanden, dat overigens is toegepast voor raamomrandingen en de kolommen van de hal. Deze constructie maakt samen met betonnen vensterlateien opvallend grote, roedenverdeelde profielstalen ramen, deuren en puien mogelijk in het gebouw, met name in de oost- en zuidgevels, waardoor een goed en vrij uitzicht op de diverse omliggende fabrieksgebouwen werd verkregen. Karakteristiek is daarnaast de veelvuldige toepassing van glazen bouwstenen, ook als bovenlichten in het interieur, waarvan de indeling grotendeels herkenbaar bewaard is gebleven. Achter de noordoostelijke entree ligt een lange

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

middengang, aan weerszijden waarvan diverse vertrekken (oorspronkelijk in gebruik als EHBO-leslokaal, sterilisatiekamer, keuken e.d.) en uitkomend in de centrale grote verbandkamer, herkenbaar aan drie bewaard gebleven open behandelkamertjes aan de westzijde en een opvallend groot oostvenster. Verder is de originele gele tegelvloer met rode plinten bewaard gebleven. Hierachter ligt de voornoemde hal, nog voorzien van marmeren vensterbanken en tweekleurige tegelvloer, die als wachtruimte en voor de administratie werd gebruikt. Overigens karakteristiek en vermeldenswaard is de steriele witte kleurstelling van vrijwel alle ruimten.

Het symmetrisch ontworpen gedenkteken tegen de oostgevel heeft de vorm van een memorieplaat en bestaat uit twee op elkaar bevestigde witte kunststenen platen waarop in zwarte letters de tekst "AAN HEN DIE VIELEN 1940-1945", en overigens de namen van diverse, bij bombardementen om het leven gekomen Enka-werknemers, zijn aangebracht.

Waardering

Het GEBOUW voor de GENEESKUNDIGE DIENST (EERSTE-HULPPPOST) met GEDENKTEKEN is van algemeen belang:

- Het object heeft cultuurhistorische waarden als illustratie van de innovatieve bedrijfsvoering van de Enka, waarbij ten behoeve van de veiligheid en welbevinden van personeel en bedrijf steeds meer voorzieningen werden getroffen op het terrein. Daarnaast als bijzondere herinnering aan de bekende dokter Heimans, een centrale figuur in het bedrijf die een belangrijke bijdrage leverde aan de verbetering van de arbeidsomstandigheden en ook landelijk als een pionier in de bedrijfsartsenij gezien kan worden, en - in het geval van de memorieplaat - als herinnering aan de oorlogsslachtoffers onder het personeel;
- Het object heeft architectuurhistorische waarden als naoorlogse exponent van een aan het Nieuwe Bouwen gerelateerde bouwstijl, vanwege diverse bewaard gebleven interieurelementen, en is in bouwtechnisch opzicht van belang vanwege de toegepaste constructies, zoals in de dakopbouw;
- Het object heeft ensemblewaarden vanwege de weloverwogen situering op het binnenplantsoen, waardoor het goed en snel bereikbaar was vanuit de omliggende bedrijfshallen en andersom hierop goed zicht mogelijk was.

Hoofdcategorie

Cultuur, gezondheid en wetenschap

Subcategorie

Gezondheidszorg

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument